

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بحث در تعارض ید و استصحاب است. البته در موارد جریان قاعده ید این بحث وارد می شود و به طور کلی برگشت این قضیه به همان مطلبی است که در بحث اماریت ید عرض شد. آن مبنا را اگر ما حفظ کنیم دیگر نظیر اینگونه مطالب و فروعی که پیدا می شود اینها دیگر خود به خود مساله حل می شود و نوبت به این مطالب نمی رسد.

گفته اند که اموالی که قاعده ید در آنها جاری می شود یا ممکن است قول به عدم جریان قاعده در آنها، این اموال مختلف هستند. بعضی از این اموال اموال موقوفیه هستند یعنی نقل و انتقال نسبت به مالک و متملک باید از ناحیه شرع باشد و قبل از نقل

و انتقال و اجازه شرع، این مال در تحت تصرف مالکانه قرار نمی‌گیرد. فرض کنید که مانند اراضی خراجیه یا اموال موقوفه که اینها بنابر یک قولی در اراضی خراجیه این اصلاً قابل برای تملک نیست و ایدی مترتبه بر این اراضی خراجیه این ایدی، ایدی امانی و استیجاری است نه اینکه ایدی ایدی مالکانه است. اما نه، قول دیگری هست که به اجازه ولی امر که نیابت از طرف امام علیه السلام دارد این اراضی قابلیت برای تملک را دارند. یا اینکه فرض کنید که در مورد اراضی موقوفات یا املاک موقوفه، در تمام اینها، خب مال وقف قابل برای نقل و انتقال نیست. در وقف عام که یک جور است در وقف خاص یک جور دیگری الا اینکه آن مجوزات برای نقل و انتقال که عبارت است از رعایت اصلح یا فرض کنید که خوف هدم و خراب یا اینکه احتمال اغتشاش و احتمال تخاصم بین ذوی الوقوف نسبت به این مال موقوفه، اینها طرق ناقلی باشد و به واسطه آن ناقل این وقف قابلیت برای این ملک را داشته باشد. در این موارد که مساله مساله مشخص است و قبلاً مطلب مشخص است، این چه حکمی در اینجا دارد؟

آیا در اینجا باز قاعدهٔ ید جاری است در آن ید

فعلیه‌ای که الان بر این ملک استیلاء دارند؟

در اینجا صحبت در این است که خب ما قطع به

عدم انتقال این ملک به این ید، قطع سابق را داشتیم

الا اینکه ما در اینجا شک در طرق ناقل داریم چه در

اراضی مفتوحة عنوة یا چه در اموال موقوفه، فرقی

نمی‌کند. بناءً علی هذا آنچه را که در اینجا می‌تواند

مطرح شود جهل به طرق ناقل است که آیا ناقلی بوده

و این مال را منتقل کرده یا اینکه ناقلی در اینجا

نبوده؟ می‌گویند که در اینجا استصحاب حاکم است.

یعنی استصحاب حالت سابقه در اینجا لحاظ می‌شود

و با استصحاب حالت سابقه آن جهل به حالت سابقه

یعنی حالت سابقه بر ید، آن جهل حالت سابقه به

واسطهٔ استصحاب مرتفع می‌شود و چون استصحاب

یک اصل تبعدی و شرعی است موضوع را که جهل

است برمی‌دارد و در ظرف علم دیگر قاعدهٔ ید جاری

نمی‌شود، قاعدهٔ ید در ظرف جهل است و مورد

قاعده جهل به ملکیت است به واسطهٔ ید یا به واسطهٔ

غیر ید. پس بنابراین استصحاب در اینجا دیگر جایی

برای ورود قاعده باقی نمی‌گذارد. چطور اینکه خبر متواتر جایی را برای آحاد باقی نمی‌گذارد، علم قطعی و وجدانی جایی را برای اماره باقی نمی‌گذارد، در اینجا استصحاب هم که یک اصل شرعی است جایی را برای این قاعده باقی نمی‌گذارد. این یک مساله.

مطلب دیگر اینکه راجع به استصحاب حال ید آمدند فرمودند و آن اینکه اگر ما علم سابق داشته باشیم بر اینکه این ید عادی بوده یا اینکه این ید ید امانی بوده، ید استیجاری بوده، ید ملکیت منافع بوده نه ید ملکیت اعیان، در اینجا شک داریم که آیا نقلی عارض شده است و این را متبدل به ید مالکانه کرده یا بر همان ید عدوانی که ید غاصبانه است باقی است، بر همان ید امانی بقاء دارد و امثال ذلک؟

خب آن طوری که فرمودند این است که در اینجا استصحاب بقاء حال ید می‌شود. به آن می‌گویند استصحاب حال ید و با استصحاب حال ید در اینجا باز به واسطه این اصل تبعیدی شرعی موضوع ما از جهل متبدل به علم می‌شود و قاعده ید در اینجا جاری نمی‌شود.

اشکالی که در اینجا شده این است که موضوع در اصول عملیه شک به واقع است و در امارات موضوع، شک به واقع نیست بلکه شک، ظرف برای اجرای امارات است، امارات در جایی است که انسان علم به واقع ندارد نه اینکه در امارات جهل به واقع اخذ شده است به عنوان موضوع برای ترتب جریان یک اماره، اما در اصول عملیه نخیر، شما در استصحاب یا اصاله الاباحه یا اصاله الحل یا اصاله الطهاره یا اصاله البرائه جهل به واقع را لحاظ می کنید، شک به واقع را لحاظ می کنید یعنی در اینجا موضوع برای اصل ما جهل است و موضوع برای اصل ما شک است. در ظرف شک به واقع ما اصل جاری می کنیم پس اصل در جایی جاری می شود که شک به واقع وجود دارد، جهل به واقع وجود دارد مثل اصاله الاباحه یا اصاله الحل، اما اماره در کجا می آید؟

در اماره موضوع که عبارت است از همان جهل، در آنجا اخذ نمی شود یعنی ما در اماره نمی آیم بگوییم که در ظرف جهل به واقع، اماره می آید، اگر جهل به واقع نباشد اماره نمی آید، نه، اصلاً خود اماره

در ظرف جهل است یعنی اماره نشان دهندهٔ واقع است بدون توجه به اینکه آیا شک داریم نسبت به این مساله یا شک نداریم، ناظر به این مساله نیست. اماره می‌آید واقع را نشان می‌دهد. خبر ابی بصیر می‌آید واقع را نشان می‌دهد کاری ندارد به اینکه آیا ما نسبت به این حکم شک داریم اصلاً یا شک نداریم، ولی اصالة الاباحه یا اصالة الحل اصلاً در جایی می‌آید که شک لحاظ شده. چون شک داری اصالة الاباحه یا اصالة الطهاره را باید جاری بکنی. چون شک داریم استصحاب را باید جاری کنیم نه اینکه استصحاب در ظرف جهل است. اصلاً موضوع برای جریان استصحاب عبارت است از همان جهل و عبارت است از شک به واقع.

بناءً علی هذا اگر قرار باشد موضوع برای جریان قاعدهٔ ید، شک به واقع و جهل به واقع باشد پس این قاعده دیگر از امارات نیست این قاعده از اصول است. و امارات ترتبش و رجحانش بر اصول به واسطهٔ همین جهت است، به جهت اینکه چون در امارات شک اخذ نشده پس بنابراین وقتی که ما در یک ظرف جهل قرار می‌گیریم، اماره در اینجا حاکم

است. چون ما نمی دانیم واقع چیست الان اماره در اینجا می آید و می گوید من واقع را به شما نشان می دهم ولیکن جریان اصول بعد از کی است؟ بعد از این است که ما تفحص کردیم، این طرف و آن طرف گشتیم، امارات را دیدیم وقتی که به جایی برخورد نکردیم، آن موقع کارمان لنگ ماند، اوضاع مان مختل ماند، شک به واقع داشتیم، حکم برای ما روشن نشده بود آن موقع تازه نوبت به اصل براءت یا اباحه و حل و امثال ذلک می رسد.

پس بنابراین قطعاً استصحاب متأخر از قاعده ید است نه اینکه متقدم بر قاعده ید باشد بگوییم استصحاب حال ید عدوانی یا استصحاب حال ملک در حال وقف، استصحاب حال ملک در حال اراضی موقوفه مفتوحه عنوة بودن، آن استصحاب موجب می شود که موضوع ما از جهل متبدل بشود به یقین تنزیلی و به علم تنزیلی شرعیه پس بنابراین جایی دیگر برای اماره باقی نماند، نخیر، رتبه استصحاب متأخر از اماره است و آن می آید جلوی این قضیه را می گیرد. لذا در اینجا جا برای استصحاب نیست. این

اشکالی است که بر این مساله وارد شده.

بعضی‌ها فرمودند اصلاً مطلب نه از این باب است که استصحاب در اینجا جاری نیست بلکه از این باب است که عقلاء به طور کلی این ید را معتبر نمی‌دانند. یدی که قبلاً علم به عدوانیتش بوده یعنی مسبوق به عدوانیت است، مسبوق به استیجاریت است، مسبوق به ملکیت منافع است، این ید حکایت از واقع نمی‌کند. عقلاء این ید را قبول ندارند یعنی سیره عقلاویه و دیدن عقلاویه بر این مساله نیست. از این باب این ید در اینجا جاری نمی‌شود و این ید اماره برای این...، نه از این بابی که استصحاب عدم ملکیت در آنجا جاری است. [بلکه] از این باب است.

ولی جوابی که به این افراد داده شده این است که یا قاعده ید قاعده شرعیه است یا قاعده قاعده شرعیه نیست. اگر ما ید را قاعده شرعی بدانیم از باب متمم کشف و متمم جعل ولو اینکه این ید اماره عقلاویه است ولی شارع وقتی که آمده امضاء کرده این ید را، شرع از باب متمم کشف در آنجا این را امضاء می‌کند یعنی قاعده ید را جاری و لازم الاجرا

می‌داند چون ما نمی‌توانیم بگوییم که شارع این را امضاء نکرده. این امضای شارع به چه لحاظی است؟
خب در اینکه این ید نمی‌تواند تمام العله برای طرق ملکیت باشد خب در این که شکی نداریم. نه عقلاء یک چنین حرفی می‌زنند نه غیر عقلاء یک چنین مطلبی می‌گویند، نشنیدیم. ولی از آن طرف می‌بینیم شرع آمده این قاعده ید را حجت و ملکیت ظاهری به آن داده و جواز شهادت یا وجوب شهادت بر آن را، مترتب کرده. این از چه بابی است؟ از باب متمم کشف و متمم جعل عقلاییه شارع آمده آن خلأ را پر کرده و آن جنبه نقصان را ترمیم کرده لذا به این حجیت و ملکیت ظاهری داده. خب اگر این طور باشد پس بنابراین این قاعده ید ولو اینکه از نقطه نظر عقلایی این دارای خلل و خلأ است اما از نقطه نظر متمم کشفی که شارع الان به او عنایت کرده این دیگر در اینجا حجیت او حجیت تامه می‌شود پس دیگر جا برای استصحاب باقی نمی‌ماند و الان این ید، ید مالکانه می‌شود.

آنچه که در اینجا به نظر می‌رسد این است که در

آن بحثی که ما کردیم بر اینکه متمم کشف و امثال
ذکر، همه را کنار گذاشتیم و امضای شارع را امضای
طریقت عقلاییه قرار دادیم میزان برای حدود و ثغور
قوانین و قواعد عقلاییه، حکم عقلاء است، چون
شارع اضافه بر سیره عقلاییه در اینجا کاری نکرده،
شارع نگفته که این سیره عقلاییه درست است اما من
آمدم یک مقداری به این اضافه کردم از باب فرض
کنید که من باب مثال... می گویند در باب شفاعت
که شفاعت عبارت است از ترمیم آن جهات و نقاط
نقصان آن نفس است، می آید اضافه می کند، از ثواب
خودش برمی دارد در ترازوی این می ریزد این هم
ترازوی سنگین می شود می گویند حالا برو داخل
بهشت، خودش مثلاً فرض کنید که سی درصد دارد،
می لنگد دیگر، سی درصد را که در بهشت راه
نمی دهند می گویند یک خرده باید اینجا بایستی! داد
بی داد آی هوار آی فلان پدرمان درآمد و...! خب از
آن طرف می گویند خب نوکر امام حسین بود و فلان
و این حرفها، امام حسین از آن ثوابهایش می ریزد
داخل این ترازو این سی درصد، صد درصد می شود.
هفتاد درصد اضافه می شود، حالا برو خوش آمدی،

حالا برو...! آیا مسئله ما این طوری است؟

یعنی شارع آمده سیره عقلاییه را که در یک مرحله فرض کنید که این لوازم محاورات و معاشرت‌ها و نظام اجتماعی عرفیه هست، این را گرفته و یک مقدار از خودش اضافه کرده گفته من هم حجت قرار دادم این سیره را ولو در غیر از مواردی که عقلاء این را جاری می‌کنند؟ فرض کنید که در باب استصحاب من باب مثال بنابر آنچه که می‌گویند که استصحاب، لاتنقض الیقین بالشک همین است. حالا اگر عقلاء را نگاه کنیم مثلاً در چه مواردی استصحاب را جاری می‌کنند؟ در آن مواردی که هفتاد درصد، هشتاد درصد یا نود درصد، هشتاد و پنج درصد احتمال وقوع یا عدم وقوع یک امر را می‌دهد، ده درصد یا پانزده درصد الی بیست درصد احتمال خلاف می‌دهد، در اینجا استصحاب جاری می‌کند دیگر، دیگر بیشتر که نمی‌کند. خب، اما شارع آمده گفته چه؟ لا تنقض الیقین بالشک بل انقضه بیقین آخر یقین هم که صد درصد است پس شما اگر دو درصد احتمال خلاف را می‌دهید، شش تا خر و پفات بلند شده رفته هوا! سقف را هم سوراخ کرده! صدایش همه خانه را هم

برداشته و فرض کنید که فلان، تازه بلند می شوید نه مثل اینکه معلوم نیست تازه خوابمان برده باشد! دو درصدی هنوز باقی مانده لا تنقض الیقین بالشک بل انقضه بیقین آخر ما هم که یقین نداریم پس تازه بلند شو نماز بخوان! این شرع است دیگر، شارع آمده گفته بل انقضه بیقین آخر خب این طوری می گویند دیگر. آن وقت در اینجا شارع آمده همان سیره عقلاییه را توسعه داده، سیره عقلاییه تا فرض کنید که من باب مثال احتمال بیست درصد خلاف، به آن عمل نمی شود، شارع آمده تا نود و هشت درصد به احتمال خلاف ترتیب اثر نداده! همین قدر که دو درصد احتمال بدهی این مساله باقی مانده در اینجا استصحاب جاری کن! هذا بما یضحک به الثکلی چه برسد به اینکه فلان! حالا اینها هم همین طور. این از چه باب است؟ متمم کشف و متمم جعل و اینها، اینها خیلی دور از تامل می رسد. دیگر به هر صورت اینها مبانی است دیگر!

آن وقت در اینجا معیار می شود سیره عقلاییه. ما باید ببینیم الان در اینجا عقلاء چه کار می کنند؟ این همانی است که آن روز خدمتتان عرض کردم بر اینکه قاعده ید آن قاعده من درآوری شرعی تافته جدا بافته از ناحیه شرع که نیست، قاعده ید یک

قاعده‌ای است بر ملاک و میزان عرفی عقلاییه. کوچه و بازار، بقال و قصاب را شما نگاه کنید به این قاعده عمل می‌کنند. خود این بقال اگر بداند این زمین قبلاً وقفی بوده دست نمی‌زند به این ترکیب، خود این قصاب اگر بداند این قبلاً غصبی بوده و واقعاً آدم متدینی هم هست، قصاب قصاب متدینی هست اگر این طور باشد یا بقال بقال متدینی است، الان شما بروید در این بازار، بین این تجار ببینید که اینها چه کار می‌کنند؟ این افراد بازاری و تاجر، وقتی می‌بینند یک ملکی وقفی است یک جایی فرض کنید که من باب مثال قبلاً چیز بوده می‌روند ته و تویش را درمی‌آورند ببینند این چه بوده؟ فردا دامن‌گیرشان نشود، یک مالک دیگر برای اینجا پیدا نشود بیاید یقه‌شان را بگیرد! کلی ضرر کنند! مشتری جمع کردند! فلان کردند! یکدفعه دکان‌شان را از آنها می‌گیرند! خب اینها حساب می‌کنند، حساب عرفی روی این قضیه است. یعنی اینجا دیمی که نیامده شارع بردارد یک قاعده عقلایی بگوید و یک مهر صحت هم رویش بزند بگوید عمل کنید ولو بلغ ما

بلغ! این طور نمی شود باشد.

پس بنابراین همان مساله می آید در اینجا که ما باید نگاه کنیم ید را بشناسیم چه یدی است؟ اگر دیدیم ید، ید یک آدم متدینی است که نمی آید به او که... قبلاً اگر این عدوانی بوده اما الان نمازخوان است، قبلاً ریش تراش بوده، عرق می خورده، الواتی می کرده، فلان می کرده، ما قطع داشتیم این ید ید غاصبانه بوده، حقوق فرض کنید که من باب مثال صغیر را کشیده بالا و الان در این خانه نشسته، ولی الان می بینیم بابا این صدای نماز شب از خانه اش می آید، خب اینکه می داند در خانه غصبی نماز باطل است حالا که ظاهر الصلاح شده، حالا که ریش گذاشته، حالا که مرتب شده، باز ما در اینجا استصحاب حال ید را می کنیم؟ خب مشخص است که [این ید عدوانی] دیگر در اینجا نیست. این ید معلوم است که رفته از ذوی الحقوق و... خریده دیگر. و قس علیه فعلل و تفعلل.

ماحصل کلام این است که قاعده ید لوخلی و طبعه به نحوی که در همه موارد به صرف رؤیت، حکایت از ملکیت کند، این قاعده ید جاری نیست بلکه به لحاظ قرائن و شواهد حالیه و مقامیه و مقالیه

برای نحوه و کیفیت ید در حکایت از واقع و اماریت
برای واقع در اینجا باید لحاظ بشود. این ملاک
است. وقتی که این طور شد پس بنابراین دیگر اصلاً
لازم نیست به اینکه ما بگوییم آیا ید از امارات است
یا از اصول عملیه است؟ آیا حاکم بر استصحاب
است یا محکوم استصحاب است؟ آیا سیره عقلاییه
را شارع در اینجا توسعه داده یا توسعه نداده؟ تمام
این مطالب می رود کنار. آنچه را که باقی می ماند این
است که ید عبارت است از سیره عقلاییه ممضای
عند الشارع و لحاظ فعلی او ملاک برای طریقت
است با توجه به قرائن و شواهدی که وجود دارد.
اگر حالت سابقه را انسان نداند، فقط اطلاع بر همین
ظواهر داشته باشد، ید ید اماره است اما اگر حالت
سابقه را انسان بداند، دیگر این ید اماریتش سلب
می شود الا اینکه نحوه قرائن و شواهد حکایت کند
از اینکه این ید ید مالکانه است نه اینکه ید ید
غاصبانه، عدوانی یا یدی باشد که مسبوق به عدم
طرق به ناقل شرعی است از اموالی که تملک آنها
احتیاج به ناقل شرعی داشته باشد.

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ